
ЯЦЕНКО Т.С.,

доктор психологічних наук,
професор, академік НАПН
України, завідувач кафедри
глибинної корекції і психолого-
соціальної реабілітації,
Черкаський національний
університет імені Богдана
Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

ПОЛЯНИЧКО О.М.,

кандидат психологічних наук,
доцент, кафедра фізичного
виховання, Київський університет
імені Бориса Грінченка, м. Київ,
Україна,

ПЕДЧЕНКО О.В.,

кандидат психологічних наук,
доцент, кафедра глибинної
корекції і психолого-соціальної
реабілітації, Черкаський
національний університет імені
Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

ПСИХОДИНАМІЧНА ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА

У запропонованій статті ставиться питання про необхідність формування професіоналізму майбутнього психолога на засадах адекватного розуміння сутності психічного; здійснено порівняння академічного та психодинамічного підходів до проблем вузівської підготовки психолога; здійснено аналіз провідних течій психології, дотичних до психодинамічного підходу.

Ключові слова: активне соціально-психологічне пізнання (АСПП); глибинна корекція; глибинне пізнання; методологія; психодинамічний підхід.

В статье ставится вопрос о методологии формирования профессионализма будущего психолога на основании адекватного понимания целостности психического; осуществлено сравнение академического и психодинамического подходов к проблеме вузовской подготовки психолога; анализ ведущих течений психологии, имеющих отношение к психодинамическому подходу.

Ключевые слова: активное социально-психологическое познание (АСПП); глубинная коррекция; глубинное познание; методология; психодинамический подход.

In the article an issue is raised on methodology of forming competency in a future psychologist on the basis of adequate understanding of wholeness of the psychic; comparison of academic and psychodynamic approaches to the problem of academic training of a psychologist is done as well as analysis of the leading sects in psychology relevant to psychodynamic approach. There were introduced main positions of psychodynamic theory, which are accordant with orthodox psychoanalysis in the same way as the principles of psyche in its integrity. Content of the given article stresses the importance of taking into account interconnections between the spheres of the conscious and the unconscious in their integrity and functional asymmetry in deep psychocorrection of the future psychologists.

Key words: active social-psychological perception (ASPP); probabilistic forecasting; deep correction; deep perception; methodology; psychodynamic approach.

Вступ. Шлях формування професіоналізму майбутнього психолога не може залишатися поза методологією, яка передбачає не лише оволодіння майбутнім практичним психологом теоретичними знаннями, але й практикою діагностико-корекційного процесу в групах активного соціально-психологічного пізнання (АСПП).

Відомо, що теорія: це комплекс поглядів, ідей, спрямованих на тлумачення певних явищ; вища форма організації наукових знань, що сприяють цілісному уявленню про певну область дійсності в її всебічних взаємозв'язках. Методологія – це система принципів і способів організації і побудови тео-

ретичної і практичної діяльності, як і учіння про цю систему. Методологія спирається на систему апробованих правил і нормативів пізнання (і відповідних їм дій), які максимально співвідносяться з властивостями і законами реальної дійсності.

Психодинамічна парадигма центрує увагу на спільному просуванні до істини в активній взаємодії психолога з респондентом (учасником процесу глибинного пізнання психіки). В контексті пізнання психіки в її цілісності (свідоме/несвідоме) набуває значущості етична доцільність пізнання. Мета визначається лише в загальному, подібно орієнтує психодинамічного процесу, що уточнюється в динамі-

ці смислової доцільності активності суб'єкта, рух якої набуває узгодженості з об'єктивною логікою пізнання.

Саме такі позиції лежать в основі психодинамічного підходу до підготовки психолога, що долає спрощений механістичний погляд на розуміння предмета психології. Психодинамічна теорія (завдяки багаторічним позитивним результатам діагностико-корекційної практики) засвідчила, що психіка цілісна за наявності функціональних відмінностей та автономії сфер свідомого та несвідомого. Психодинамічний підхід спирається на: голографічну будову несвідомого (завдяки чому «психіка знає все» і одночасно – «не знає, що вона знає»); мимовільну активність суб'єкта (за якої окремі елементи психічного втілюють сутність цілого), процесуальну діагностику, що є основою глибинного пізнання.

Емпіричний матеріал переконує в існуванні внутрішньо-функціонального упорядкування психічного, що має дотичність до інформаційних еквівалентів, які об'єднують обидві сфери психіки. Стаття констатує *безперервність інформаційного обміну між підсистемами (свідоме/несвідоме)*, що включає **переведення ідеальної (духовної) реальності в матеріалізовану, не лише у фізіологічну («мозкову»), але і в зовнішньо-опредметнену, візуалізовану, що відкриває психологу перспективи глибинного пізнання за законами свідомого**. Саме тому процес глибинного пізнання в групах АСПП незмінно опосередковується створеннями його учасниками само презентантами (ліпка, малюнок, моделі із каменів та ін.).

Глибинний психолог виходить з позиції єдності свідомого і несвідомого, що орієнтує на горизонт їх дотичності, а не лінію їх роздільності. Уся процедура активного соціально-психологічного пізнання спря-

мована на об'єктивування та відновлення порушених взаємозв'язків (інформаційного обміну) між підструктурами психіки, що знаходить вияв в суб'єктивізмі (викривленнях) відображувальної активності індивіда та призводить до соціальних невдач, дезадаптації під натиском незаперечності об'єктивної реальності. **Суб'єктивізм психічного відображення** обумовлений **об'єктивною** (хоча й ідеальною) реальністю законів функціонування несвідомого (тобто – іншої сфери), що проявляється в інваріантності характеристик психіки, породжуваних системою захистів. Останнє зумовлює ефект можливої **передбачуваності** поведінки зовнішнім спостерігачем (психологом).

Гуманістичні принципи організації процесу активного соціально-психологічного пізнання сприяють нівелюванню ситуативних (периферійних) форм психологічних захистів, що відкриває перспективу наближення до пізнання базальних форм захисту, які спираються на імпліковані глибинні цінності. За умов глибинного самопізнання майбутній фахівець знайомиться з діагностико-корекційним процесом при «імовірнісному прогнозуванні», зорієнтованому на пізнання логічної впорядкованості поведінкового матеріалу. Останнє сприяє виявленню в процесі АСПП неспівпадіння енергетичного спрямування «логіки свідомого» і «логіки несвідомого» («іншої логіки»).

Для майбутнього психолога важливим кроком професійного становлення є опанування категорією «імовірнісна логіка», яка включає проміжні істинні значення (імовірності істинності висловлювань), що є базовим для прогнозів їх подальшого підтвердження емпіричним матеріалом. Якщо поняття «імовірність» пов'язане з певною подією, вчинком, що знаходить емпіричне підтвердження, то «достовірна

логіка" є уточненням «індуктивної логіки». При цьому відбувається перехід від мови прогнозів (під впливом висловлювань (поведінки) респондента) до їх підтвердження шляхом розкриття впорядкованості (логічності) поведінкового матеріалу, отриманого у діалогічній взаємодії. Специфіка достовірної логіки глибинного пізнання полягає у відсутності можливостей повного усунення (зменшення) імовірності. Іншими словами – в глибинному пізнанні незмінно присутній фактор неповної достовірності, з динамікою до прояснення смислових навантажень актів поведінки, в спрямуванні – від полі значності до однозначності.

Дослідження в психодинамічному форматі підтверджують той факт, що імовірнісна логіка є різновидом багатозначної логіки, яка не обмежується лише двозначністю («істина чи неістина»). Процес глибинного пізнання бере до уваги наявність символічності та її полізначності. Останнє припускає імовірність істини через відсутність апріорної визначеності змісту (смыслу) спонтанної поведінки, що може долатись шляхом порційності подачі психологом інформації респонденту. Спонтанність поведінки того чи іншого респондента вирізняється частотою прояву ітеративних, інваріантних, повторюваних форм поведінки, а за своїм змістом має наближеність до поняття відносної частоти. Дослідницька увага спрямовується також на проблему статистики й динаміки організації психічного в цілісності його функціонування. У даному контексті відіграють роль такі поняття, як диспозиція, установка, тенденція, динамічний стереотип, що сприяють визначенню вектору спрямування енергії особистості, в залежності від «мортидо» чи то «лібідо».

Отже, імовірнісне прогнозування, що

лежить в основі глибинного пізнання, сприяє розкриттю внутрішньої «необхідності», що прокладає шлях через сукупність випадковостей у їх множинності та полізначності символіки. Конкретизація «необхідності» зумовлюється логічною впорядкованістю психіки, яка звужується процесом інтерпретації асоціативних взаємозв'язків поведінкового матеріалу (динаміка: від символічної полізначності до знаковості). За таких обставин фактор випадковості вчинків буде дієвим допоки не будуть розкритті його першопричини. Глибинно-психологічне пізнання вносить зміни в реальність внутрішнього світу особистості майбутнього фахівця-психолога виключно шляхом розкриття справжньої значущості візуалізованого презентанта (смыслу), як і його впливу на енергетичне спрямування психіки. Останнє відбувається шляхом отримання рефлексивних знань суб'єктом пізнання, розвінчання ним власних ілюзій, породжуваних захистами та поглиблення розуміння інфантильних детермінант особистісних проблем (внутрішніх суперечностей). Все це сприяє реконструюванню примітивних структур психіки завдяки багаторівневному розширенню самосвідомості суб'єкта.

Логічна, або індуктивна імовірність характеризує відносини між посилом (основою, постулатом) та висновками індуктивного міркування. На відміну від дедукції, вихідні позиції індукції не гарантують істинності висновків, а лише роблять їх імовірнісними, тобто правдоподібними. За таких обставин **імовірність виражає не стільки ступінь суб'єктивізму, як виявляє «розумну віру», прогностичність бажаного результату.**

Активність керівника груп АСПП базується на імовірнісних припущеннях логічної впорядкованості поведінкового матеріалу, а раціо-

нально-логічні інтерпретації діагностико-корекційного процесу стосуються аналізу особливостей пізнання спонтанної («суб'єктивної») активності індивіда. Можливість упередження алгоритмізованості дій керівника глибинно-корекційного процесу є невід'ємним складником як загальної методичної стратегії методу АСПП, так і часткових його методик, які прилагоджуються до актуальних діагностико-корекційних проблем в ситуації «тут і тепер». Останнє відповідає теоретико-методологічним закладам глибинного пізнання як і психодинамічній моделі оптимальності діагностико-корекційної, аналітико-діалогічної роботи психолога з респондентом.

Загально-особистісні зміни майбутнього психолога задаються уже груповими принципами організації роботи в групах АСПП: прийняття іншої людини (і себе самого) такою, якою вона є; щирість; аналіз поведінки іншого (та самоаналіз); відсутність критики (та самокритики); формування навичок «бути в ситуації і бути над нею»; децентрація уваги; долання ефекту «тонельного зору»; перетворення себе на «об'єкт дослідження»; послаблення тенденцій до власного «імпотування психіки» як і тенденцій «до психологічної смерті» тощо.

Індивідуалізовано-особистісні зміни: динаміка індивідуалізованого розвитку каталізується процесом позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на вищому рівні розвитку, що пов'язано з виявленням її внутрішньої впорядкованості та розв'язанням майбутнім психологом особистісних проблем (внутрішньої суперечності), що веде до гармонізації його психіки.

Особистісно-професійні зміни відповідають загальній психодинамічній лінії творчого добору методів та інструментарію роботи відповідно

до потреб глибинного процесу «тут і тепер» згідно з індивідуальною неповторністю психіки конкретної особи. Процес АСПП забезпечує стимулювання розвитку емпатії, сенситивності, інтуїції, умінь самоаналізу (саморефлексії) та повздовжнього аналізу (інтерпретації) поведінки інших людей. Упродовж занять здійснюється розвиток у майбутнього психолога здібностей до процесуальної психодіагностики в її єдності з корекцією.

Узагальнені показники особистісного зростання майбутніх практичних психологів в результаті проходження груп АСПП: відкритість для нового досвіду; увага до актів спонтанної поведінки іншої людини; перевага об'єктивності у оцінці поведінки іншої людини над проєктивно-емотивною (осуб'єктивованою) оцінкою; соціальна активність, адекватність та адаптивність; ослаблення стереотипності та автоматизованості поведінки; зниження депресивно-регресивних тенденцій поведінки; здатність до розкриття власного конструктивного потенціалу, що передбачає зниження мортідної (руйнівної) енергії та розширення горизонтів креативу у форматі фахової самореалізації тощо.

Основною перевагою психодинамічного підходу до розкриття теоретико-методологічних та методичних основ глибинного пізнання психіки майбутнім фахівцем є його орієнтація на універсальність законів природи психічного, що дозволяє йому віднайти методологічну опору в розумінні загальних та індивідуалізованих аспектів психіки. Важливою є власна внутрішня вмотивованість майбутнього психолога на самопізнання (як і на вибір професії), яка є потужним каталізатором оптимізації його особистісних характеристик.

Дослідження переконують у необ-

хідності забезпечення цілісного підходу до вдосконалення підготовки практичних психологів. Психодинамічна теорія органічно вбудовується у загальну програму підготовки психологів, розширює горизонти особистісного зростання, розвитку рефлексивного інтелекту та сенситивності майбутнього фахівця. Все це істотно доповнює академічний формат підготовки психологів в його зорієнтованості на засвоєння стандартних знань. Більше того, проходження глибинної корекції каталізує особистісні зміни в напрямку гармонізації структури психіки, розвитку тих характеристик суб'єкта, які є бажаними для формування фахової досконалості та забезпечення ефективності надання психологічної допомоги іншим людям.

У дослідженні проблем фахово-особистісної підготовки майбутніх психологів допомагають прогресивні філософські погляди, які імплікують результати різних наук. Психодинамічний підхід, який набув розвитку впродовж останніх тридцяти п'яти років, позначився на змісті підготовки психологів у вищих навчальних закладах і психологічній службі України. Разом з тим, у процес їх підготовки ще недостатньо впроваджуються методи, які враховують *можливості пізнання психічного в його цілісності на засадах розвитку рефлексивних знань*.

Головне завдання теорії пізнання пов'язане з розкриттям динаміки цього процесу. Психодинамічна парадигма набула демаркації від академічно-експериментальної психології. Ми солідаризуємось з К. Левіном, який зазначав, що «експериментальна психологія породжує напівзакономірність» (Левин К., 2001, с. 26). За пізнання лише сфери свідомого внутрішній світ людини буде сприйматися та вивчатися лише наполовину, тому академічні пошуки

істини розкриття природи психіки в межах класичного детермінізму не забезпечують адекватне розв'язання проблеми пізнання психічного.

Детермінізм (від лат. *determine* – визначаю) – філософське учіння про об'єктивний, закономірний взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ матеріального і духовного світу. Сутнісною характеристикою детермінізму є причинність, що визначає зв'язки між явищами, в яких причина (при достатньо визначених умовах) з необхідністю породжує інше явище як наслідкове. Звичайно, поза причинністю не існує жодного явища. Водночас, психічне не може бути віднесено до *однопричинних явищ*. Розглядаючи методологічні позиції фахової підготовки психолога, відмітимо, що предметом пізнання є цілісна психіка в її свідомих і несвідомих виявах. З огляду на це, ми не можемо пізнати психічне в його цілісності при обмеженій орієнтації на пізнання причинно-наслідкових аспектів свідомого, в якому несвідоме прямолінійно ніколи не може бути представлене. Відомий грузинський вчений А. Є. Шерозія вказує: «... з самого початку свого розвитку психологія давала знати про те, що, спираючись лише на один галілеївський принцип, відтворити цілісну картину психіки вона нездатна» (Шерозія А. Е., 1978, с. 752). Ми дотримуємося позиції, що, подібно до квантової фізики, для пізнання та адекватного розуміння психічного ми повинні ввести в дослідний простір *принцип додатковості*. З огляду на те, що принцип додатковості був введений Н. Бором (Бор Н., 1971) у квантовій фізиці з метою пізнання квантових та ньютонівських реалій світу у їх єдності, А. Є. Шерозія зауважує: «... принцип додатковості певним чином пов'язує дві великі і однаково фундаментальні науки про

світ: фізику – як науку про фізичну (транспсихічну) реальність (у широкому розумінні) і психологію – як науку про психічну реальність (в тому ж широкому сенсі) причому зв'язує так, що в цілісній науковій картині світу *та і інша* наука доповнюють одна одну» (Шерозія А. Е., 1978, с. 755). Н. Бор чітко вказував на «необхідність замінити класичний ідеал причинності на принцип додатковості (спрощено – додатковість)» (Бор Н., 1971).

Вказаний принцип стосується тих об'єктів, які виявляють асиметричність функцій. У випадку з психічним така асиметрія функційно притаманна сферам свідомого і несвідомого, що унеможливує прямолінійне пізнання детермінованості зв'язків між ними. Зв'язок здійснюється через певні *інформаційні еквіваленти* (при неспівпадінні функцій та спрямування енергетичного потенціалу). Таким чином, додатковість стосується установаження зв'язків між сферою свідомого та іншою сферою (*несвідомим*). Більш чітко – мова йде про певну логічну сумісність, *рівновагомисть*. Інформаційні еквіваленти пов'язують суперечливі аспекти (*свідоме-несвідоме*) однієї і тієї ж реальності – психічного. Тому «психологія – як і квантова фізика – повинна використати принцип додатковості як метод відтворення та пізнання цілісної психіки» (Шерозія А. Е., 1978, с. 752).

У зв'язку з тим, що *несвідоме* представляє «об'єктивну реальність» (завдяки його неусвідомлюваності, а значить і не втручанні свідомого), то воно може бути пізнаним, як і реальність загалом, за допомогою свідомого. З. Фрейд вказував, що «все наше знання постійно пов'язане зі свідомим: навіть несвідоме ми можемо пізнати лише шляхом перетворення його у свідоме» (Фрейд З., 1990, с. 17). Одностайною є думка, що *несвідоме* у його безпосередньо неспо-

стережуваному вигляді не підлягає прямолінійному усвідомленню. При цьому, як свідомому закритий прямий доступ в іншу сферу, так і, навпаки – несвідоме не може бути прямолінійно експлікованим, а це спонукає до пошуку третього шляху – пов'язаного з посередництвом, яке створює візуалізація психіки та діалогічна взаємодія з респондентом. Останнє відповідає настановленням З. Фрейда: «... для того, щоб привести несвідоме у свідоме, необхідно спершу створити опосередкувальні ланцюги. Через опосередковування словом внутрішні процеси стають сприйняттями» (Фрейд З., 1990, с. 21).

Представлений вище матеріал переконує, що підготовка майбутніх психологів потребує уваги до методології пізнання психічного в його цілісності (свідоме/несвідоме). Дослідження доводить, що пізнання несвідомого не може бути здійснене без уваги до динамічних і структурних аспектів психічного (Над-Я, Я і Воно). У формуванні психічних підструктур велику роль відіграє процес витіснення. Проте несвідоме складають не лише процеси витіснення, але й само витіснене, що перетворюється у неусвідомлюване та набуває динаміки в процесі притягування собі подібного. У пізнанні цілісності психічного ми виходимо з того, що наше знання постійно має зв'язок із свідомим, тому пізнати *несвідоме* ми можемо лише одним шляхом – перетворенням його у свідоме. У цьому моменті і криється центральна методологічна позиція, яка потребує методично-інструментального мистецтва глибинного пізнання, пов'язаного з об'єктивуванням *інформаційних еквівалентів*. Останнє означає наявність чогось *третього* (тобто посередника) між сферами «свідоме/несвідоме». Важливим є зауваження З. Фрейда про шлях психоаналітичного пізнан-

ня «через поєднання із відповідними словесними уявленнями» (Фрейд З., 1990, с. 18). З огляду на це, візуалізований презентант набуває посередницької функції лише завдяки його «оживленню» в діалогічній взаємодії психолога з респондентом.

З. Фрейд наголошував на важливості актуалізації «зорового мислення», особливо в практиці психоаналізу сновидінь. При цьому, поза зоровим мисленням залишаються відношення між образами, які потребують пізнання. З огляду на образність мови несвідомого, зрозумілою стає здатність символіки втілювати в собі синтезований зміст *іншого (несвідомого)*, і в цьому є їх дослідницька доцільність використання в глибинному пізнанні візуалізованого матеріалу (іграшки, моделі із каменів, малюнки, ліпку та ін.). Разом з тим зорових образів замало для пізнання несвідомого – необхідно виявити *взаємозв'язки між символами в їх багатозначності, та вербальними аспектами мислення*. Саме цей момент враховується, коли психолог дає імпульс (стимул) візуалізації, самопрезентації психіки суб'єкта, з забезпеченням наступного кроку – *діалогічна взаємодія з респондентом*. Наша багатолітня практика засвідчила можливість і беззастережну результативність введення опосередкувань у процес дослідження латентних аспектів психічного та його вивчення у «спостережуваній площині».

Звідси висновки: *глибинне пізнання повинно мати опосередкований характер*; бажаною є візуалізація первинного «опосередкування»; матеріалізована фіксованість, «посередника» слугує об'єктивним орієнтиром пізнання; вторинне опосередкування потребує «оживлення» візуалізованого самопрезентанта в процесі діалогічної взаємодії (психолог-респондент); процес діалогічної взаємодії здійснюється по-

кроково, багаторівнево з дотриманням правил позитивної дезінтеграції психіки та її інтеграції на більш високому рівні (через часткові дезінтеграції та інтеграції); запитання психолога орієнтуються на внутрішній імплікативний порядок психіки, що знаходиться в синтезі з архетипною сутністю психічного; діагностична спроможність запитань (за умов узгодженості з внутрішнім порядком) породжує у суб'єкта імпульс, притік енергії, що проявляється в його мотивованості до самопізнання як і до активності загалом.

Узагальнюючи, відмітимо, що діалогічна взаємодія психолога з респондентом набуває посередництва між двома сферами психічного за умов її узгодженості із внутрішнім порядком психіки. Діалог, слідуючи за феноменом психіки (за спонтанною активністю респондента), не має прямого відношення ні до однієї, ні до іншої сфери психіки – він орієнтований на горизонт їх дотичності. Робота проводиться не із окремими складовими психіки, а з людиною, активність якої обумовлена потребами та мотивацією самовдосконалення. *Діалог спрямований не на налагодження особистих взаємин, а на інформаційний взаємообмін, що в сукупності сприяє здійсненню інтерпретації та об'єктивуванню інформаційних еквівалентів, що потенційно дотичні до психічного в його цілісності*.

Психодинамічна парадигма емпірично підтверджує факт холистичної сутності психічного (ідеального) та його можливостей презентації у спостережуваних (візуалізованих) презентантах, що піддаються свідомому їх осягненню. *Інформаційні еквіваленти об'єднують свідоме і несвідоме, що само по собі не піддається спогляданню*. На це є причини: а) несвідоме ніколи прямолінійно не об'єктивує свій зміст;

б) презентант «іншого» (ідеального) *в опредметненій, статичній формі* не може передати зміст живої інстанції з емотивним потенціалом. Такий специфічний формат бачення глибинного пізнання стверджується класичним положенням: *«будь-яке знання відбувається із зовнішнього сприйняття»*, яке було покладене в основу біхевіорального напрямку. *Все, що із зовні – має перспективу набувати відтінку істинності.*

Часто-густо адекватне пізнання психічного в його цілісності обмежується академічним підходом, зокрема – прагненням математичної доказовості явищ. Гегель вказував на односторонність такого підходу: «Математизація наділяє матерію лише просторово-часовими властивостями» (цит. по (Пригожин І., 2005, с. 140)). Висновок: математизація відсуває в пітьму пізнання *іншої, позачасової та позапросторової сфери*, якою є **несвідоме**. В глибинному пізнанні АСПП на засадах діалогу враховується континуум вияву внутрішньої системної організованості психічного, що можливо у випадку діалогічного слідування «за респондентом», за семантикою символічності його мови. І. Кант між іншим **засуджував ту науку, яка не вступає в діалог із природою, а нав'язує останній свою мову**. В продуктивній діалогічній взаємодії набуває значення одиничний акт поведінки (запитання-відповідь) в якому уже присутній код, з огляду на голографічну сутність *іншої* (несвідомої) сфери – часткове, одиничне «говорить» про характеристики цілого, що доступно пізнанню в групах АСПП.

Цікавим є той факт, що З. Фрейд теж вживав термін «інше», порівняно зі свідомим, вказуючи що в ньому інтегруються витіснення (З. Фрейд, 1978, с. 20). Спільність знаходимо і в розумінні проблеми посередництва, яке

напряму не може доторкатися Ід (як резервуару енергії інстинктів) – воно є недосяжним для вербального стимулювання. Вербум може співвідноситись лише з тією сферою, яка сформувалась як наслідок незреалізованості потягів Ід через дію цензури Супер-Его. Це один із аспектів формування передсвідомого, яке й перебуває в полі нашої дослідницької уваги.

На фоні прозорості приведених вище думок, які об'єднують нас з психоаналізом, в пітьмі залишається проблема: **які саме аспекти несвідомого будуть самоплинно пробиватися «на поверхню» при спонтанності поведінки респондента?**

Спробуємо пояснити. Переживання сприяють переходу внутрішнього у зовнішнє. Енергетичним стимулом слугує ряд: задоволення – незадоволення. Переживання, що відповідні **принципу задоволення, призводять до розслаблення**, в той час як **невдоволення зберігають потенціал – побудження до активності**. Умовно можна позначити **задоволення як зниження енергії, невдоволення як підвищення енергії**, що «проситься» до реалізації в дії. Недарма З. Фрейд говорив, що «енергію для творчості ми черпаємо у невдоволених потребах».

Витіснені осередки Ід шляхом синтезу та інтеграції з пріоритетом емотивно-слідових домінантностей, впливають на формування такого феномену як «поза досвідне», що пояснює збереження в ньому потенціалу енергії невдоволених потреб людини. Тому об'єктивування несвідомого в глибинному пізнанні супроводжується оживленням негативних, а інколи й драматичних слідових ефектів, які знаходять символічно-образне втілення в процесі створення візуалізованих презентантів (малюнки, камені, ліпка).

Психодинамічний підхід, вказуючи

на цілісність психічного далекий від сприйняття його як «адитивної суми». Ми маємо справу з голографічною цілісністю, а це – істинна цілісність, яка не виникає шляхом «арифметики» – суми її складових, а передбачає якісну, системну їх інтеграцію. **Несвідоме** може бути включеним лише в **динамічну цілісність**, яка має вияв у кожному окремому частковому вияві. Глибинне пізнання спрямоване на розкриття смислів цих «виявів» шляхом їх розгортання в темпоральних (часових) характеристиках.

Висновки: Глибинне пізнання потребує врахування:

- специфіки функціональних взаємозв'язків в цілісній психіці (свідоме/несвідоме);
- енергетичної активності сфери несвідомого, вияв якої можливий при зведенні (нівелювання) до мінімуму зовнішніх стимулів активності учасників АСПП в ситуації «тут і тепер»;
- архетипних можливостей психіки до опредметненої самопрезентації (ліпка, малюнки та ін.) з перекодуванням латентних змістів у візуалізовані форми;
- посередницької «місії» візуалізованого презентанта між зовнішніми і внутрішніми аспектами психічного (свідоме/несвідоме);
- характеру діалогічної взаємодії психолога з респондентом, що сприяє емотивному «оживленню» презентанта, як необхідної передумови його трансформації в посередника;
- необхідності орієнтації на значущість пережитих респондентом подій, що проявляється в слідових ефектах, які задають імпульс реакцій респондента на запитання психолога;
- відмінностей двох аспектів психічної реальності (свідоме/несвідоме) – їх автономії та невід'ємності одна від одної;
- необхідності імовірного прогнозування, що спирається на вирогідність взаємозв'язків, взаємопереходів із енергетичної (неусвідомлюваної) сфери у семантично зрозумілу в результаті інтерпретації (тлумачення);
- інформаційної закритості презентантів, що обумовлює необхідність їх декодування в діалогічній взаємодії психолога з респондентом.
- Перспективи дослідження вбачаємо в більш функційно ємкому та достовірному розкритті категорії «інформаційні еквіваленти», як форми інформаційного «зливання» двох сфер цілісної психіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бор Н. Причинность и дополнительность / Н. Бор // Избранные научные труды / Под ред. И. Е. Тамма, В. А. Фока, В. Г. Кузнецова (В 2-х тт). – М. : Наука, 1971. – Т. 2. – С. 204-212.
2. Левин К. Теория поля в социальных науках / К. Левин // Динамическая психология: избранные труды. – М. : Смысл, 2001. – С. 251-270
3. Пригожин И. Порядок из хаоса: новый диалог человека с природой / Илья Романович Пригожин, И. Стенгерс / [пер. с англ. Ю. А. Данилова; общ. ред. и послесл.: В. И. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича, Ю. В. Сачкова]. – Изд. 5-е. – М. : КомКнига, 2005. – 294 с.

4. Фрейд З. Я и Оно / З. Фрейд. – М. : Моттэм, 1990. – 55 с.
5. Шерозия А. Е. Дialeктика, принцип дополнительности и проблема познания психологической целостности: к неклассически ориентированной стратегии научного эксперимента в психологии / А. Е. Шерозия. // Бессознательное [В 4-х т.] / [под ред. Ф.В. Бассина, С. Прангишвили, А.Е. Шерозия]. – Тбилиси : Мецниереба, 1978. – Т. 3. – С. 751-788.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bor N. Prichinnost i dopolnitelnost [Causality and Complementarity] Izbrannie nauchnie trydu In Tamma I. E., Kuznetsova V.G. [Selected scientific works] (V 2-h tm). – Moscow: Nauka, 1971. – Т. 2. – 204-212pp.
2. Levin K. Teoria polia v cosialnuh naukah [Field theory in social sciences] Dinamicheskaiia psihologia: izbrannie trudu [Dynamic Psychology: Selected Works]. Moscow: Smusl, 2001. – 251-270pp.
3. Prigogin I. Poriadok is haosa: njviu dialog cheloveka s priridou [Order from chaos: novi dialogue of man with nature] per.s angl Danilova Y.A. obch/ red/ I poslesl. Archinova V.I., Klimontovicha Y.L., Sachkova Y.V. 5-e. isd. – Moscow. : КомKnigaa, 2005. – 294 p.
4. Freid Z. Y i ono [I and It] – Moscow. : Момтем, 1990. – 55 p.
5. Cherozia A.E. Шерозия А. Е. Dialektika, prinzip dopolnitelnosti I problema poznania psihologicheskou zelostnosti: k neklacichecki orientirovannou strategii nauchnogo eksperimenta v psihologii [Dialectics, the principle of complementarity and the problem of cognition, psychological integrity: by non-classical oriented strategy of a scientific experiment in psychology] Bessoznatelnoe [Unconscious] v 4-h m. In Bassina F.V., Prangichvili S., Cherozia A.E.– Tbilisi: Metciereba, 1978. – Т. 3. – 751-788 pp.